

SZŐCS ANNA

ÉDESANYÁM RÓZSAFÁJA – ÖNÉLETÍRÁS (RÉSZLET)*

Szőcske Anna

A faluban Szőcske volt a nevünk, így Szőcske Anna voltam. Itt megemléntém, hogy akkor, velem együtt három Szőcske Anna volt a faluban, a másik kettő unokatestvérem volt. Apám bátyjainak lányai voltak, egyik István bácsié, a másik János bácsié. Nagyon szépek voltak, ma is őrzik szépségüket, habár már az idős korosztályhoz tartoznak. Az István bácsi lánya a legnagyobb Szőcske Anna volt, és az első volt a faluból, aki elköltözött városra. Mi voltunk az ikrek, bár ikertestvérem miatt egy kicsit nehéz dolgom volt. Teljesen eltért a személyiségünk, ő egy nagyon jó, megfontolt, fegyelmezett és csendes gyermek volt, talán az egyedüli a családból, aki örökölte Anya karakterét. Én az ellenkezője voltam, mozgékony, kreatív, talán jobban vágott az eszem, de szeleburdi, néha meggondolatlan, lázongó. Sokszor mérlegre tették az én viselkedésemet az övével szemben, és feszélyezett ez a dolog. Ebből kifolyólag kialakult bennem egy mérhetetlen igazságérzet, amely a mai napig tart. Az iskolában is nagyon fegyelmezett volt, a tanulási eredményei is jobbak voltak, mint az enyéemek. Sokáig egyforma ruhát kaptunk, majd saját magunk is egyformát vettünk, de később kialakult a saját ízlésünk, és nem öltözködtünk egyformán. Mivel elég összeférhetetlen voltam, kinti munkát kaptam általában, főleg télen: fát aprítani, marhákat etetni, itatni, trágyázni (ganét/ganyét hányni), ezzel viszont elértem, hogy megengedték az olvasást, tankönyvön kívül más könyveket is olvashattam. Gyerekkoromban sokat jártam az erdőre Anyával fát hordani, vagy a mezőre szénát takarni, rendet forgatni, minden egyéb mezei munkát végeztünk. Maradt is nyoma a sok fizikai munkának, évekkel ezelőtt orvoshoz mentem a derekammal, és kérdezte az orvos, maga magas szinten végzett sportot, mert a hármas csigolyánál van egy gyerekkori málformáció, ami az erőltetéstől keletkezik. Elmagyaráztam az orvosnak mit takart a magasszintű sport: fát összegyűjteni az erdőből, azt felrakni a szekérrre, otthon elhelyezni, vagy a szénagyűjtéssel ugyanaz: megrakni a szekeret,

* Az itt közölt önéletírás részlet a Pro Minoritate Alapítványnál megjelenés alatt álló: *Édesanyám rózsafája* című önálló kötetből. A szöveget lejegyezte és gondozta: OLÁH-GÁL Elvira.

otthon felrakni a szénáshiuba, úgy mondtuk a szénás padlásnak, és a vízhor-dás is ebbe a kategóriába tartozott – két 15 vagy 20 literes vödröt elvinni kb. 50 méterre a kúttól az istállóig, ezt megismételni kb. nyolcszor, mert a tehén ennyit iszik, és kettő volt belőlük. Nagyon nézett a doki, lehet, hogy ismeretlen volt számára a gyermekek munkája. Muszáj volt résztvenni, mert Anya nem győzte egyedül.

A gyerekkor mezei munkával, erdő-, iskola-, és templomba járással telt, nyáron jártunk búcsúba, és nagy ritkán elmentünk városba. Apa kosarat font, amit ősszel és tavasszal, szekérral elvittünk a környező falvakba, és pénzért vagy kukoricáért eladtuk. Akkor sok csángó faluba jártunk, inkább csángó falvakba mentünk, mert Anya a magyar nyelvet ismerte és könnyebb volt neki. Én nagyon szerettem világot látni, úgyhogy amikor az utazást elkezdtek tervezni, én is elkezdtem a sírást, a végén engedett Anya és elvitt magával. A mezei és erdei munka mellett, az állattartás volt számunkra fontos, és külön munkakörnek számított a vesszővágás és annak előkészítése, a kosarak alap-jához. Májusban, amikor „mézgája” volt a vesszőnek, így neveztük, hajnal háromkor indultunk a Tázló partján, Frumósza környékén kb. 15 km-re a fa-lutól, megraktuk a szekeret vesszővel, délelőtt 11-re már meg is volt hámozva az alapanyag apának. A kosarat Apám fonta, pontosabban, „kasat kötött”. Amit „feteke” (fekete) vesszőből azaz hámozatlanul dolgozott fel, annak „bá-nica” volt a neve. A fehér vesszőből kötöttet, a szennyesruhának valónak „bu-toj” volt a neve. Azután kötött füleskast, és volt a „sipli”, kicsi, kenyérnek való kosár. Mi nem vettünk részt ebben. Valaki ment a tehenekkel, általában én, és a többiek maradtak otthon a többi munkára. Volt úgy, hogy nyáron elmen-tünk valamelyik nagyobb folyópartra venyigét vágni. Egy hétig odavoltunk a Beszterce partján közel Buhushoz. Ott csináltak a felnőttek egyféle sátrat, a víz partjára, és abban vagy a szekéren aludtunk. Nagyon romantikusnak tartottam.

Úgy tizenegy éves voltam, amikor ment a bátyám katonának, nagyon be-vésődött a szívembe, hogyan készítette egyedül a katonaládáját, és kíséret nél-kül bevonult. Máig kísért az a jelenet, ahogyan készítette a kofferjét, rakta bele az előírt tárgyakat, azután csak kísétált a kapun, nem volt sem búcsúztatás, sem ölelkezés, csak egy egyszerű „megyek katonának.” Arra a jelenetre, nem tudok könnyek nélkül gondolni. Pusztinában is az volt a szokás, hogy elkí-sérték a szülők, rokonok, barátok, barátnők a legényt Grigorénba, azt hiszem ott volt a gyülekező. Nálunk nem ez történt, mert mi mentünk vesszőt vágni a Beszterce partjára. Több évig jártunk oda-vissza, mert minőségi anyag volt, amiből szép kosarak és egyéb tárgyak lettek. Meg kell említenem, hogy ezt az egész kosárfonást nagyon utáltuk, mert sok munkával járt, de leginkább, hogy Apa elfoglalt egy egész szobát ezzel. Tiltakozásul nem tanultam meg a kosárfonást, amit most végtelenül sajnálok. Mi lányok, valahogy szégyennek találtuk ezt a mesterséget. Ezzel együtt segítettünk a szülőknek a munkában, nem is volt kérdés.

Apának a vállalkozásait általában nem támogattuk. Például vett egyszer egy lovat, Csillag volt a neve, fel sem szálltunk a szekérbe, amelyet a Csillag húzott, nem ettünk, nem itattuk, az utóbbit azért, mert féltünk tőle, aztán Apám túladott rajta. Csodálom, hogy nem kényszerített elfogadni az ötletet, egyébként neki nem lehetett nemet mondani.

Szombat délután leállt a robot, előkészüldés volt a vasárnapra, főzés, mosás, hajmosás s effélék. Általában ki volt alakulva az élet menete, nagyon ritkán volt eltérés. Sokat jártunk a szombat esti táncokra, nagyon sok párnak emlékszem a lakodalmára, ezek a szombat esti táncok, ami a lakodalom rítusai közé tartoztak. Mint mondtam, nyáron nagyon sok búcsúba jártunk, már előtte kezdődött a siránkozás, előbb, hogy elengedjenek, azután hogy pénzt adjanak a búcsúfiára. Kevés volt az, egy fagyira, valami kis játékra, vagy körhintára, de azért sok könnyörgés és rimánkodás volt. Szegény szülők, mi azt hittük, hogy nem akarnak adni, de ma már tudom, ezek luxuskiadások voltak. Sok ilyen nyár telt el így. Ősszel kezdődött az iskola, aminek örültem, mert nekem általában hiányoztok az osztálytársaim, habár a templomban nyáron is találkoztunk, de az iskola az más volt. A tanév is mezei munkával kezdődött, azt mondták, hogy gyakorlat, két hétig tartott, munkával és tanári felügyelettel. Nem élveztem egyáltalán és nem tartottam szórakoztatónak. A tanulást jobban szerettem. Az iskolakezdés mindig nagy anyagi teher volt a szülőknek, és mivel mi egyszerre ketten indultunk, mindenképp dupla volt a kiadás. Volt, hogy a nyári vakációban elmentünk dolgozni, úgy mondtuk, hogy a mezőgazdaságba (úgy mondták „firma”, egyébként „ferma agricolă” volt a neve), kapálni, gyümölcsöt szedni, egészen messze Cernavodára (Cernavodă), Brajlába (Brăila), és a keresett pénzből iskolai egyenruhát, tanszereket vettünk, könnyítve a családi kiadásokon. Semmi extrára nem jutott soha, például gyereklapok megrendelésére, ezt nagyon megsínyletem, olyan nagyon vágytam, hogy nekünk is járjon valamelyik lap, alsó osztályokban az „Aricipogonici”, vagy felsőkben a „Cutezătorii”. Román lapok voltak, magyar fel sem merült. Nem vettünk részt az osztálykirándulásokon sem. Egyszer mégis sikerült kikönyörögni egy kirándulást Jászvásárra (Iasi). Ez úgy történt, hogy egyrészt meggyőztem a testvéreimet, engedje, hogy csak én mehessek, másrészt kaptunk pénzt cipőre, és meggyőztem, hogy a gyengébb cipőt vegyünk meg, a különbségből pedig elmentem kirándulni. Nem tudom mivel váltottam ki ezt, de valahogy kiravaszkodtam, ez az igazság. Akkor megfogadtam, hogy elmegyek dolgozni és meglátogatom az egész világot. Mára majdnem teljesült a vágyam...

Nevelés

Anyám nevelése inkább a példa volt, látástól-vakulásig dolgozott, ez magától értetődő volt, mint ahogy az is, hogy mi is ki kell vegyünk a részünket. Tisztes-

ségesen viselkedett, mi is követtük a példáját, nem beszélt trágárul vagy nem káromkodott, de ez nem is volt szokás a családban. Külön nem tanított munkákra, például szövésre vagy kapálni, de mindig bevont a munkákba esetleg ha rosszul csináltuk, megmutatta, hogy mi a helyes, így volt a viselkedésben is. Neki más volt a nevelési példája, nem vert vagy szidott, a jót mutatta meg magatartással vagy szóban. Például nem kötelezett templomba járni, gyónni, de elmondta, hogy ő, mint szülő elmondja, hogy ezeket meg kell tenni, de azután Isten előtt mi felelünk a cselekedeteinkért. Mindig a Tízparancsolatra hivatkozott, mondta, hogy e szerint kell élni, ez volt az útmutató az életében. Nem fogyasztott alkoholt, nem dohányzott, szóval csak jó dolgokat tanultunk, láttunk tőle. Nem szólt bele a dolgainkba fölöslegesen, arról sem érdeklődött, hogy ki udvarol, nem noszogatótt, hogy férjhez kellene menni, vagy ilyesmi. Ezeket magánügyükként kezelte. Később, mikor keresetünk volt, nem szólt bele, hogyan mire költjük el, annyit mondott, hogy a pénzt be kell osztani és haszontalan dologra nem szabad elkölteni. De csak ennyi, nem kért számon, nem szidott, tudomásul vette a döntéseinket. Általában azt mondta, hogy úgy viselkedjünk, hogy ne hozzunk szégyent a családra. Megtanított tisztességre, becsületességre, lopás, csalás mások becsapása ismeretlen volt számára. Megtanított a szolidaritásra, hogy másokkal együtt kell érezni, ha bajban van, segíteni a munkában, kitartásra. Szóval ezeket mind láttuk nála. Természetesen neki mások voltak az elképzelései a pénzkezelésről, nagyon racionális volt, zavarta, ha semmiségekre költöttük a pénzt, de nem szólt bele. Mit mondjak, nagyon egyszerű, de rendkívüli ember volt, és akinek volt szeme és füle, volt mit látnia, hallani tanulnia tőle. Nagyon jó dolgokat kaptunk tőle útravalóul, most is ebből élek.

Apám nem nevelt, nem nagyon törődött a dolgainkkal, az volt a fontos neki, hogy csak pénzt ne kérjünk tőle. Mi gyerekek mindig részt vettünk minden családi eseményen, úgymint lakodalom, keresztelő, temetkezés. Mivel nagy volt a család, nyáron szinte minden vasárnap volt lakodalom a családban, szomszédoknál, vagy szüleim barátainál, akiknek a gyermekei házasodtak. Ezek kiegészültek a búcsúkkal. Nyáron igazán a búcsúk voltak izgalmasok. Általában más csángó falvakba mentünk búcsúba, mikor kicsik voltunk csak a közelebbi falvakba, mert a búcsúba mindig gyalog mentünk: Szalonc (Szalánc), Frumósza. Amikor nagyobbak lettünk, messzebb is elvitt Anya, szintén gyalog: Marginén, Lészped, Kalagor kihagyhatatlanok voltak, nagy ritkán Klézsére is elment Édesanyám. De voltunk a szomszéd román faluban is (Câmpeni a neve) búcsúban, Apám barátja meghívott búcsús ebédre, de a templomba nem mentünk be, mert tilos volt ortodox templomba bemenni. Akkor tapasztaltam, hogy kulinárisan is eltérnek a szokásaik. „Borsos”¹ halászlé volt, amelybe olyan kis halak voltak befőzve, egészben, amit a Tázlóban

¹ Bors – a román bors ciberelevél savanyított leves.

fogtak előző napokban, teljesen eltért a magyar halászlétől. Amúgy Pusztinában a magyar halászlé is ismeretlen.

Leginkább Marika néni, Anyám legidősebb nővére családjának az eseményeire emlékszem. Neki nagyon nagy volt a családja és mindig oda ment a rokonság. Az első nagy dráma is a családban itt történt, amire emlékszem. A 23 éves Mihály bácsit érte baleset, amibe belehalt, nagy volt a gyász és a sírás. Marika néni a ház töltése szélén fogadta a fiát, aki koporsóban feküdt, nagyon hangosan és szöveggel siratta el. Akkoriban még mindenki elsiratta a hozzátartozóját, sorolta jó tulajdonságait és a veszteséget, amit távozásával okozott. Az a három nap, amíg a halott a házban volt, máig emlékeimben él, pedig csak négyéves lehettem. A sok siratás, Marika néni fájdalma, készülődés a halotti torra, szinte mindenre emlékszem.

Marika néni családjánál sok volt a lakodalom is. Ilyenkor nagy volt a sütés, főzés, Anya mindig ott volt ezeken az alkalmakon, de az egész rokonság is, akkor, a '60-as években, ez volt a divat, egyébként most is. Háromnaposak voltak a lakodalmak, és háznál volt, és mindig eseménydús volt egy házasság vagy férjhezmenetel.

Én csak a román zenére emlékszem lakodalmakon, általában a balkáni (Balcani település) cigányzenészei szolgáltatták. A hangszerek akkor még hagyományosak voltak: dob, hegedű, harmonika, és volt egy furulyás, Tudorica volt a neve. A táncok körtáncok voltak, ugyanezek, amelyeket most is táncolnak: szerba, hóra. Az Anyám fiatalkorában némiképp más táncok voltak, táncolták a csángó táncokat, amelyek inkább a balkáni (délszláv, görög) táncokra emlékeztetnek. Szinte mindegyikre emlékszem a falunkból. Énekelni az akkor divatos román slágereket énekelték, amit – gondolom – a román rádió közvetített, abból állították össze a „repertoárt”.

Akkor még élénk volt a guzsalyos, minden korosztálynak megvolt a maga csapata. A legnépszerűbb a fiataloké volt, odajártak a legények is, és lehetett találkozni idegenekkel is, nemcsak a rokonsággal, udvarolgatni vagy párt választani. A szomszédok is összejártak télen a hosszú esteken, szintén guzsalyos címen, de az övéké csenedesebb volt, mint a fiataloké, ott ment a mesélés, természetesen a pletyka is, mindig kiszúrtak valakit a faluból, vagy valami kirívó eseményt, és azt elemezték. Nem minden pletyka volt jóindulatú, de beletartozott a helyi szokásokba vagyis inkább a mentalitásba.

Anyám csak népviseletbe öltözködött haláláig, még akkor is, ha városra ment nagy ritkán. Hétköznap hétköznapi viseletben: ing, katrinca², bernéc³, pendely⁴, bunda⁵ vagy keptár. Ezek voltak a viselő ruhák, vagyis gunyák. Nem voltak díszesek, a bunda is hétköznapi volt, vászonnal volt bevonva.

² lepelszoknya.

³ hosszú keskeny, csat nélküli gyapjú-szöttes öv.

⁴ ing és hozzávarrt alsószoknya.

⁵ ujj nélküli, tulajdonképpen mellény szabású kabát.

A vasárnapi ruha, az ünneplő díszesebb volt. Az én koromban már kezdett kimenni a bocskor a divatból, sem Anya, sem Apa nem jártak bocskorban sem hétköznap, vasárnap pláne nem. A faluban volt egy pár idős embernek, ha jól emlékszem egy-két osztálytársamnak is volt télen, de nem tudnám megnevezni kinek. Mi gyermekek már „kivetkőztünk”, civil ruhában jártunk, csak ünnepi alkalomra, vagy csak vasárnap öltözködtünk népi ruhába. Kati nővérem, amíg iskolás volt, városi ruhában járt, de miután férjhez ment, asszonyként visszaöltözött népviseletbe. Hétköznapokon csak a nővérem és Mari testvérem öltözött viseletbe, a többiek csak városi ruhákban jártunk. A csángós viseletet kizárólag Anyám készítette, az inget és hozzávaló pendelyt ő varrta, hímezte, de besegítettek a nagyobb testvéreim is, főleg Mari nővérem. Keresztszemes volt a legnépszerűbb minta, de volt a „szállanvarrott” (szálán varrott) is, az egy kicsit bonyolultabb és munkásabb volt. Mari és Katalin testvéreim szöttek, fontak, varrtak, mi az ikertestvéremmel és a húgom már kevesebbet. Inkább besegítettünk a szövőszék beállításába, fonalcsőrlésben, a fonal felvetésében, szövéshez való előkészítésében. (Majd később, amikor áttelepültem Magyarországra, felelevenítettem az otthonról hozott tudást és éveken át szőttem népi szötteseket). Szerénytelenül mondom, a technikai ismeretekben, amit otthonról hoztam, verhetetlen vagyok. Ezt visszaigazolta az egyik barátnőm, aki ma is szövással foglalkozik, és megismerkedésünk óta népi iparművész, és sok egyéb kitüntetése van a szakmában. Érdemes megemlítenem a nevét is mert nagy mestere a szövésnek Fodorné László Mária, máig úzi a szövést magas szinten. Mint mondtam, kiskorunktól bevontak a különböző házimunkákba, amit korunkhoz képest el tudtunk végezni.

A nagyok még „guzsalyoskodtak”, az annyiból állt, hogy a legény bejöhett a házba, és akkor már komoly házassági szándék volt a háttérben. Szóval nem mászkáltak a fiúk csak úgy indokolatlanul a lányos háznál. Az én generációm tovább lépett egyet a modern világba. Elmentünk iskolába, a mozi volt a találkozóhely, vagy ha egy városban tanultunk, akkor sokat sétáltunk a városban, moziban, cukrászdában. Én tizennégy éves koromban elkerültem otthonról városra. Változott az udvarlási szokás, meg a fiúkkal való kapcsolat, lazább volt. Többet tudtunk találkozni, nem voltunk szem előtt, felügyelet alatt, idegen fiúk is szóba jöhettek nem csak a falubeliek.

Misére járni evidencia volt. Nem volt kötelező, de kérdéses sem, valahogy a természet rendjéhez tartozott. Vasárnap 9 órakor kezdődött a készülődés, szinte rituálé volt az öltözés. Második harangozáskor indultunk, együtt Anyával, vagy külön, mi lányok. Kihagyhatatlanok voltak a róráték karácsony előtt, és a keresztút-járás húsvét előtt. Mindig Anya volt a példa ebben is, Apa nem járt misére, de inkább kényelemből, nem ideológia szempontból. Nem volt kötelező a mise, mint mondtam, Anya elmagyarázta, hogy neki kötelessége nekünk irányt adni, azután a mi felelősségünk Isten előtt, ha nem tartjuk be a szabályokat, és nem élünk keresztényi életet. Imakönyvünk nem volt a csa-

ládában, legalábbis nem emlékszem. Anya megtanított imádkozni magyarul, a nagyobbik testvérem pedig románul, mert az elsőáldozáskor az alapvető imákat tudni kellett. A templom és az iskola mind románul ment, nem is volt kérdés. Valahogy természetesnek vettük, hogy a román nyelv a szükséges és a hivatalos. A családnak semmi kapcsolata nem volt a magyar kultúrával, mivel nem voltak rokonaink sem Erdélyben, sem Magyarországon. Legalábbis addig, amíg a nagyobbik testvéreim nem kerültek el Erdélybe dolgozni.

Tizenhároméves koromban mentem ki először a faluból nagyobb távolságra, a nővérem elvitt Brassóba a vakáció idején. Akkor döbrentem rá, hogy az a nyelv, amit beszélünk a családban, írott nyelv is. Bereckben, ahogy átjöttünk az Ojtozi-szoroson, láttam az üzlet ablakán kiírva „pîine-kenyér”. Majd Brassóban hallottam más embereket is beszélni magyarul, amit értettem, bár egy kicsit másképp beszéltek, mint mi otthon a faluban, de megértettem. Fogalmam sem volt Erdély történelméről, földrajzból tudtam, hogy Magyarország szomszédos ország Romániával, de ennél többet magyarságról, hovatarozásról, román–magyar viszonyról nem hallottam. Viszont az iskolában még találkoztam olyan térképpel, amelyen rajta volt a Regiunea Autonomă Maghiară Mureș, azaz Maros-Magyar Autonóm Tartomány, sajnos semmi nem derengett, hogy milyen erős magyar közösség él Romániában. Erdély csak annyit jelentett, mint Moldva és Havasalföld, egy régió Romániában, amelyek egyesülésével kikerekítették az országot.

Szócs Anna 1958. július 18-án született Pusztinában, 1987-től Magyarországon él. Népi iparművész. Alkotásaiban a hagyományos moldvai csángó szöttek motívumkinccset találhatjuk meg. A csángó kultúra ápolásáért és továbbadásáért, annak magyarországi és európai megismertetéséért, népművészeti tevékenységéért 2014-ben Magyar Arany Érdemkereszt elismerésben részesült. (szerk.)